

Politicky proces s Otakárom Vítkovským a spol.

PETRA POLŤÁKOVÁ

THE POLITICAL TRIAL OF OTAKAR VÍTKOVSKÝ AND CO. by Petra Polťáková

*

POLITISCHER PROZESS MIT OTAKAR VÍTKOVSKÝ UND GES. von Petra Polťáková

Po februárovom prevrate v roku 1948 sa v Československu dostali k moci komunisti. Dnes už nie je žiadnym tajomstvom, že vládnuca vrstva, ako predstaviteľka totalitného režimu, riešila rozpory s veľkou časťou spoločnosti, ktorá s nastolenými podmienkami nesúhlasila, nezvyčajne krutým spôsobom. Súčasťou oficiálnej politiky sa stali najmä v prvom období existencie toho totalitného režimu politické procesy ako najvyššia forma perzekúcie. Najbrutálnejšie z nich sa odohrávali na začiatku päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia a k jedným z nich patrí aj proces s Otakárom Vítkovským a spol. Proces bol súčasťou boja komunistov proti úsiliu slovenskej emigrácie, ako aj boja proti ľudáctvu, ktoré pokladali za jedného z najúhlavnejších nepriateľov. Boj mal však nielen domáci, ale aj medzinárodnopolitický rozmer. Odohrával sa v čase, keď vo svete vrcholila studená vojna medzi Východom a Západom. Hrozilo, že konflikt prerastie do vojny horúcej. Azda to bola jedna z hlavných príčin neútočného postupu voči O. Vítkovskému.

O. Vítkovský bol jedným z mnohých kuriérov, ktorý pracovali v službách slovenskej emigrácie.¹ Do jej služieb sa dostal pod vplyvom udalostí, ktoré v Československu zavládli ešte pred februárovým prevratom v roku 1948. Ako bývalému príslušníkovi Hlinkovej mládeže (HM) a neskôr PO HG mu hrozilo nebezpečenstvo, že bude postavený pred tzv. ľudový súd. Strach o život bol teda pravdepodobne jednou z najdôležitejších príčin, na základe ktorých dospel k rozhodnutiu emigrovať do cudziny. Vo svojej výpovedi pred príslušníkmi Štátnej bezpečnosti na svoju obhajobu uviedol, že do radov HM sa dostal pod:

1 Narodil sa 6. októbra 1924 vo Vondrišeli (dnes Nálepkovo), okres Spišská Nová Ves. Pochádzal z chudobnej robotníckej rodiny. Mal sedem súrodencov. Vychodil štyri triedy ľudovej školy vo Vondrišeli a štyri triedy meštianskej školy v Gelnici. Ako 15-ročný začal pracovať v jednej továrni v Prakovciach (okres Gelnica).

„...vplyvom národnostného trenia v rodnej obci...“², v ktorej mali prevahu občania nemeckej národnosti. Jeho činnosť v radoch HM bola prvým bodom obžaloby.

V roku 1939 bol na zakladajúcej schôdzi HM vo Vondrišeli, za svojej neprítomnosti, zvolený za vodcu čaty a túto funkciu vykonával do roku 1942. V rokoch 1940 – 1941 ho Hlavné veliteľstvo Hlinkovej mládeže (HVHM) pozvalo do vodcovskej školy v Oravskom Podzámku a neskôr do Chtelnice. Svoju činnosť ospravedľoval tým, že od mladosti mu bola vštepovaná myšlienka slovenskej štátnosti. Obžaloba mu vyčítala, že na stretnutiach vodcovských škôl: „...dostával k počúvaniu prednášky politického charakteru, v ktorých sa dôraz kládol na slovenskú štátnosť a reputovanie vedúcich členov vtedajšieho režimu.“³

Koncom roku 1942 sa presťahoval do Bratislavy, kde začal externe študovať na Obchodnej akadémii. Zamestnal sa na Ministerstve dopravy a verejných prác (MD a VP), rezort železničný v Bratislave. Keďže úrad, v ktorom bol zamestnaný si vyžadoval členstvo v niektorej politickej organizácii, opäť vstúpil do HM. V piatom obvode mu bola pridelená čata Orlov. Funkciu vodcu čaty vykonával tri mesiace. Neskôr bol vedený už iba ako obyčajný radový člen.

V októbri 1944 narukoval na zvolávací lístok Okresného veliteľstva Hlinkovej mládeže (ďalej OVHM) v Bratislave do Pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy (POHG) do jazdeckých kasární. Po kratšom výcviku boli jeho vedomosti ohodnotené tak, že bol povýšený na rojníka a potom až na družníka. Neskôr ho Hlavné veliteľstvo linkovej gardy (HVHG) zadelilo do poľnej roty Jozef, ktorá bola odveľená do Banskej Bystrice a do Krupiny. Jej veliteľom bol Jozef Nemsila. Keďže v rodnej obci O. Vítkovského malo prevahu obyvateľstvo nemeckej národnosti, nemal problémy dorozumievacieho charakteru. Práve s touto schopnosťou súvisela jedna z jeho činností vrote Jozef. Bol tlmočníkom veliteľa oddielu v styku s nemeckými orgánmi a pri vyšetrovaniach, ktoré prevádzali členovia Sicherheitsdienstu (SD) a gestapa s partizánmi, ktorých členovia roty zajali. Sprostredkúval tiež vymáhanie Slovákov, ktorých Nemci zajali a držali vo väzbe. Pomáhal pri vymáhaní

2 Štátny archív Bratislava (ďalej ŠABA), fond (f) Štátny súd, krabica (k.) TS III 88/50a, č.l. neudané.

3 Tamže.

cestovných povolení pre Slovákov, ktorí sa nachádzali v Banskej Bystrici a chceli odísť do iných krajov Slovenska, hlavne do Bratislavy.

V polovici novembra 1944 bola rota „Jozef“ odvelená späť do Bratislavy. V tomto čase bol Vítkovský príslušníkom HVHG uväznený a v súvislosti s Nemsilom⁴ ho vypočúval Dr. Braunecker. Po prepustení z väzenia mal byť zaradený s jednou zostávajúcou jednotkou POHG do bojov, ktoré prebiehali v Žiline. To sa mu však nepozdávalo, „...*preto som z POHG dezertoval.*“, uviedol neskôr.⁵ Ani po tomto pokuse sa však neskončila jeho činnosť v Hlinkovej mládeži. HVHM ho totiž zaradilo ako inštruktora do výcvikového strediska PO HM v Sekuliach, odkiaľ však pre príchod frontu po druhýkrát dezertoval.⁶

Je pravdepodobné, že O. Vítkovský o svojej činnosti v POHG pred ŠtB vypovedal pravdivo. Dokazuje to aj výpoveď Jozefa Šošovicu, ktorý na výzvu, aby uviedol konkrétne osoby z radov príslušníkov POHG a HM, s ktorými sa stretol po oslobodení uviedol: „...*po oslobodení asi v roku 1949 som sa v Bratislave stretol s Otakarom Vítkovským, ktorý bol so mnou v teroristickom kurze v Sekulách a aj v POHG v Krupine.*“⁷ Počas prechodu frontu sa Vítkovský pokúsil pripojiť k Červenej armáde. Chcel tak urobiť vo Vrádišti pri Skalici, no bol odmietnutý. V tom čase sa v novinách začali objavovať správy, že bývalým príslušníkom POHG sa navrhuje za ich činnosť trest smrti a to ho doviedlo k myšlienke emigrovať do zahraničia. Štátna bezpečnosť však mala na vec iný názor. Podľa nej mal Vítkovský iný dôvod na to, aby opustil Československo. V rozsudku sa uvádza: „*Je viac než pravdepodobné, že Vítkovský sa k úteku rozhodol po tom, čo sa do počul, že Nemsila bol zaistený a bál sa, že bude Nemsilom vyzradený.*“⁸ Prípustná je aj táto skutočnosť. Vo svojej výpovedi to však Vítkovský rezolútne poprel.⁹

4 Nemsila bol obvinený zo spreneverenia židovského majetku.

5 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č.l. 635.

6 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 a, č. l. neudané.

7 Oddelenie dokumentácie zločinov komunizmu pri Ministerstve spravodlivosti SR (ďalej len ODZK pri MS SR), štvrtá strana protokolu o výpovedi s Jozefom Šošovicom. S plnou istotou však nemožno vylúčiť ani to, že výpoveď Jozefa Šošovicu nebola príslušníkmi ŠtB zámerne nasmerovaná tak, aby ho usvedčil.

8 ŠABA f. Štátny súd, k. TS III 88/50 a, č.l., neudané.

9 Tieto skutočnosti boli dostačujúce na to, aby bol Vítkovský odsúdený pre zločin vojenskej zrady podľa § 6 čís.1, al.1 zák.č. 50/23 Zb.

Z obavy, aké by mohla mať jeho činnosť v POHG následky, sa v auguste 1945 presťahoval do juhozápadných Čiech. Dočasne sa usadil na Šumave vo Vimperku, kde sa zoznámil s Máriou Winterovou, ktorá bývala v neďalekej obci a po nejakom čase sa k nej presťahoval. Prostredníctvom svojej známosti s Máriou sa zoznámil s ľuďmi, ktorí podobne ako on pomýšľali na odchod za hranice. Situáciu, ktorá tu zavládla, považovali za neprijateľnú, ale dúfali, že za hranicami republiky, v nesovietskych okupačných zónach, sa pre nich nájde lepšie uplatnenie. Spočiatku sa o odchode len rozprávali, no postupne ich plány nadobúdali čoraz konkrétnejšiu podobu. Bolo len otázkou času, kedy sa rozhodnú jeden z týchto plánov aj zrealizovať.

Prvé dve cesty do Bavorska

„...Spolu som na Slovensko vykonal deväť ciest, z ktorých som sa vrátil späť do zahraničia“,¹⁰ uviedol Vítkovský. Prvýkrát prešiel cez hranice Československej republiky do Bavorska v januári 1946. Vtedy cestoval s bratom Márie Winterovej, Františkom. Ich cesta sa začala vo Vimperku, odkiaľ pokračovali vlakom a vystúpili o jednu zástavku skôr pred Volarmi. Nasledujúcu časť cesty prešli cez Guthausen peši po hradskej cez Čierny kríž a pohraničnú čiaru ilegálne prekročili medzi Novým údolím a Českými Žlebami. Dostali sa tak do prvej dediny na bavorskej strane, do Heidmühle, odkiaľ pokračovali vo svojej ceste vlakom až do Waldkirchenu. Cieľom ich cesty bol Passau, kam dorazili až na druhý deň. V neďalekej dedine navštívili rodinu Františka Wintera a zdržali sa u nich asi tri dni. Dobu, ktorú tu pobudli využili na to, aby sa informovali o pracovných možnostiach v blízkom okolí. Získali však len samé neuspokojivé informácie, čo ich presvedčilo o tom, že ich pobyt by tu nebol realizovateľný a rozhodli sa rovnakou cestou vrátiť späť do ČSR.¹¹

Neúspech prvej cesty ich však neodradil a o dva mesiace neskôr, v marci 1946, odišli do Bavorska druhýkrát. Tentoraz sa k nim pridala ďalší mladý muž, ktorého Vítkovský vo výpovedi nazval Philipinom. Bol ukrajinskej národnosti a v obci, ktorá bola pre Vítkovského dočasným domovom, vlastnil malý obchod. Ich cesta sa aj tentoraz

10 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. 1., 633.

11 Podrobnejšie ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č.1. 572-573.

začala vo Vimperku odkiaľ cestovali vlakom až do Lenory. Tu navštívili Winterovho strýka Františka Hausera a prečkali u neho až do neskornej nočnej hodiny. Bolo pre nich omnoho bezpečnejšie pokračovať v ceste v noci, keď bola menšia pravdepodobnosť, že by ich mohli zbadat' príslušníci Pohraničnej stráže. Pokračovali peši cestou, ktorú im opísal Winterov strýko. Pohraničnú čiaru po druhýkrát a opäť ilegálne prekročili pri Novom údolí a tak ako pri prvej ceste aj teraz sa dostali do Heidmühle (prvej dediny na bavorskej strane). Odtiaľ cestovali vlakom až do Passau, kde sa informovali o možnostiach legalizácie. V zmysle informácii, ktoré získali, navštívili cudzinecký úrad UNRRA. Vítkovský oboznámil jedného ruského emigranta, (ktorý hovoril aj po slovensky) s účelom svojej návštevy. Pomocou neho sa mu vtedy aj podarilo legalizovať a obdržať cudzinecký preukaz (DP CART). Tento emigrant mu navyše poradil, aby sa obrátil na Štefana Kanabu, ktorý bol zamestnaný na úrade UNRRY v Regensburgu a mohol by mu pomôcť zaistiť si existenciu na počiatku života v zahraničí. Kanabu vtedy aj navštívil a požiadal ho o pomoc. Povedal mu tiež, že sa do Československa mieni vrátiť ešte raz a to preto, aby si mohol priniesť všetky svoje osobné veci. Dohodli sa, že Vítkovský ho opäť navštíví až vtedy, keď sa bude chcieť v Bavorsku usadiť natrvalo.¹²

S výsledkom druhej cesty bol Vítkovský spokojný a na svoju budúcnosť sa pozeral s idealizmom. Vtedy ešte netušil, aké útrapy na neho čakajú. Cestou späť ešte raz navštívil tamojší tábor UNRRA a informoval sa o možnostiach prijatia. Informácie, ktoré získal, boli optimistické. Vlakom odcestoval spolu so svojimi priateľmi, ktorí až takí úspešní neboli, do Heidmühle a tou istou cestou sa aj vrátili späť. Dávali si pri tom pozor, aby neboli zadržaní bezpečnostnými orgánmi. Vítkovský po návrate všetkým oznámil, že má úmysel „...*natrvalo sa usadiť v Bavorsku*.“¹³

Prvé mesiace života v emigrácii

V polovici apríla 1946 odišiel do Bavorska definitívne a sám. Postupoval tou istou cestou ako pred mesiacom. Z Vimperku vlakom do Lenory, tam prečkal do večerných hodín u Františka Hausera a potom pri

12 Podrobnejšie ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č.1.573-577.

13 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. 1., 577.

Novom údolí prekročil pohraničnú čiaru a dostal sa do Heidmühle. Odtiaľ pokračoval vo svojej ceste vlakom až do Passau, kde sa natrvalo usadil v UNRRA tábore v Mayerhoffkasarne. Zoznámil sa s utečencami nielen zo Slovenska, ale aj z iných krajín sveta. Spočiatku tu pre neho nebola žiadna práca. Až neskôr začal pracovať v potravinovom skladišti UNRRY, kde vykonával poväčšine transportné práce. Jeho úloha spočívala v tom, že z hlavného skladišťa UNRRY rozvážal aj týždenné prídely potravín pre všetky UNRRA kuchyne v Passau. Ako odmenu za túto prácu dostával mimoriadne prídely potravín. Napriek kontaktom, ktoré tu nadviazal s utečencami zo Slovenska, sa v cudzine cítil opustený. Prežíval trampoty politického utečenca v nedostatku a neistote. V auguste 1946 navštívil Štefana Kanabu v Regensburgu, od ktorého sa dozvedel, že úrady UNRRY začínajú prevádzať tzv. screeningy.¹⁴ Zisťovali sa príčiny emigrácie. Úrad rozhodol o tom, že v budúcnosti prevezme opateru len nad takými, ktorí boli na územie Nemecka zavlčení Nemcami. UNRRA mala zastaviť svoju činnosť a na jej miesto mala nastúpiť nová internacionálna organizácia (IRO). Ani tábor, v ktorom sa nachádzal O. Vítkovský sa previerke nevyhol. „Začiatkom septembra 1946 podrobil som sa aj ja a ostatní cudzinci bývajúci v Mayerhoffkasserne previerke.“¹⁵ Na základe výsledkov previerky, ktoré boli zverejnené začiatkom októbra 1946, mu bol odňatý cudzinecký preukaz UNRRA. Autami americkej polície boli potom viacerí odtransportovaní do Regensburgu, kde ich prevzal nemecký utečenecký komisár. Po 3-dňovom pobyte v nemeckom utečeneckom tábore v Messerschmiede boli prevezení do Pfreimdu a dočasne ubytovaní v tunajšom nemeckom utečeneckom tábore.

Prišiel tak aj o to málo, čo mu zabezpečoval pobyt v UNRRA tábore. Ostal bez akýchkoľvek prostriedkov. Z biedy, do ktorej sa dostal, sa rozhodol začiatkom decembra 1946 uniknúť tak, že uskutočnil pašerácku cestu do Československa. Uvedomoval si nebezpečenstvo, ktoré mu hrozí, ale ani to ho neodradilo od jeho zámeru. Cestu si dôkladne naplánoval. Potreboval však peniaze. Tieto si požičal od Philipina, ktorý sa v danom čase nachádzal v UNRRA tábore v Passau. Začiatkom decembra 1946 odcestoval vlakom z Pfreimdu do Regensburgu, kde

14 Išlo o preverovanie všetkých osôb nachádzajúcich sa v tábore.

15 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. 1., 573.

navštívil Štefana Kanabu a požiadal ho o nocľah. Informoval ho o svojom úmysle odísť do Československa. Kanaba ho vtedy poprosil, aby mu okrem iného priniesol československú dennú tlač. V súvislosti s tým, aké pomery vládli vo vtedajšom Československu, to bolo nebezpečné. Príslušníci Pohraničnej stráže Zboru národnej bezpečnosti (ZNB) dostali príkaz zastaviť každého utečenca akýmikoľvek prostriedkami a to bez ohľadu na zranenie alebo usmrtenie. Napriek týmto opatreniam sa počet ľudí, ktorí ilegálne prekračovali hranice neustále zvyšoval. Tvorcovia režimu používali pre túto kategóriu obyvateľov označenia „agenti“ a neskôr „narušitelia štátnej hranice“, pritom sa snažili vyhýbať termínu „utečenci“.¹⁶

Jeho štvrtá ilegálna cesta do Československa teda súvisela s pašeráctvom. Ešte stále ilegálne prekračoval hranice na vlastnú päsť. Podobne ako predchádzajúce cesty, ani táto ešte nebola súčasťou jeho činnosti pre Slovenský revolučný odboj (SRO)¹⁷. Možno ju však pokladať za zlomovú. Do ČSR po prvýkrát odišiel s vedomím Kanabu, ktorý bol v spojení s predstaviteľmi slovenskej emigrácie. Hranice prekročil začiatkom decembra 1946 pri Novom údolí a potom prešiel peši až do Lenory, odkiaľ ranným vlakom odcestoval do Strakoníc, kde

16 MORBACHER, L. - PEKAROVIČ, T.: *Ilegálne úteky z Československa v rokoch 1948-1989*. In: *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 (I)*. Prešov 2001, s. 473.

17 Poprednými predstaviteľmi SRO boli predovšetkým členovia bývalého Hlavného veliteľstva Hlinkovej mládeže a absolventi vyšších vodcovských škôl Hlinkovej mládeže. Veľkou výhodou a prínosom pre túto organizáciu bol fakt, že HVHM malo so spravodajskou činnosťou bohaté skúsenosti. Sídлом organizácie sa stal Mníchov. SRO vydával vlastné časopisy pod názvami „*Kuriér*“ a „*Slobodné Slovensko*“. K vedúcim predstaviteľom SRO patrili Ladislav Jankovič, Jozef Paučo (bývalý šéfredaktor *Slováka*), Jozef Míkula (bývalý tajomník na generálnom sekretariáte HSLS), major Alexander Matúš (bývalý prednosta 2. oddelenia Ministerstva národnej obrany), Alojz Krajčovič a mnohí iní. Hoci sa Štátna bezpečnosť usilovala SRO prezentovať ako teroristickú organizáciu, skutočnosť bola iná. Organizácia sa obmedzovala výlučne na spravodajskú činnosť, na získavanie financií pre emigrantov a na vytváranie vhodných podmienok, aby v prípade vojnového konfliktu došlo na Slovensku k ozbrojenému povstaniu za „Slovenský štát“ a proti komunizmu. Práve to, že sa organizácia snažila pripraviť na možnosť obnoviť slovenský štát, bolo pre komunistické vedenie provokáciou, ktorá ich viedla k neprekonateľnej túžbe a snahe SRO zlikvidovať. Predstavitelia organizácie boli označovaní mnohými prívlastkami, ktoré ich mali spájať s nacistickým Nemeckom, čím sa mala verejná mienka formovať v ich neprospech.

previedol nákupy rôznych tovarov a ešte v ten istý deň odcestoval zo Strakoníc späť do Lenory. Vo večerných hodinách prekročil štátnu hranicu a cieľom jeho cesty bol Regensburg. Tu navštívil Kanabu, odovzdal mu výťažky novín československej dennej tlače a veci, o ktoré ho pred jeho odchodom požiadal. Skoro všetok tovar, ktorý vtedy priniesol zo svojej pašeráckej cesty v Československu, ponechal u neho. Požiadal ho, aby sa pokúsil tovar predať. Bolo to rozumné rozhodnutie. Kanaba poznal viac ľudí ako Vítkovský a teda mu hrozilo aj menšie nebezpečenstvo, že by bol býval narazil na nejakého špióna. Tých malo československé vedenie nespočetne mnoho aj v zahraničí. S Kanabom sa dohodol, že u nich stráví vianočné sviatky. Tak sa aj stalo. Vianoce v roku 1946 strávil O. Vítkovský v Regensburgu. V priebehu sviatočných dní ho manželka Štefana Kanabu požiadala, aby opäť odišiel na Slovensko a navštívil jej sestru Broskovú v Dolnom Kubíne. Mal od nej priniesť nejaký tovar, ktorý chcela ona v Bavorsku speňažiť. „*Ja som jej to vtedy prisľúbil.*“¹⁸ Cestu na Slovensko plánoval uskutočniť v polovici januára 1947. Pred odchodom sa zastavil v Regensburgu. Kanabová mu povedala, že o jeho odchode na Slovensko sa dozvedel aj Dr. Ladislav Jankovič a chcel by po ňom poslať list pre svojho priateľa. Vítkovský v tom čase ešte nevedel, že Ladislav Jankovič je jedným z popredných predstaviteľov SRO. Domnieval sa, že list má súkromný charakter, a že takto pomôže slovenským utečencom v zahraničí, aby nestratili kontakt so svojimi rodinami a priateľmi na Slovensku. Cestu do Československa odložil do svojho stretnutia s Jankovičom, aby od neho mohol prevziať list, ktorý mal na Slovensko doručiť. S Dr. Jankovičom sa stretol v druhej polovici februára 1947 u Kanabovej. Rozprávali sa o bežných veciach života v emigrácii. Jankovič mu vraj povedal, aby na Slovensko nechodil pod vlastným menom, lebo je tam na neho vydaný zatykač. Z mojich zistení mi vychádza, že tento sa ani po informácii, že je na Slovensku na neho vydaný zatykač nezamýšľal (alebo sa nechcel zamýšľať) nad tým, odkiaľ môže mať Jankovič o ňom takéto informácie. Keby bol zadržaný orgánmi Zboru národnej bezpečnosti, bolo by s ním zle. Jankovič mu prisľúbil preukaz totožnosti na iné meno. Vyplnili ho u Kanabovej na meno Vojtech Oravský. Toto bola jeho prvá falošná legitimácia.

18 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. 1., 576.

Vítkovský od Jankoviča prevzal list, ktorého adresátom bol Dr. Pavol Žigo v Bratislave. Aj Dr. Paučo ho požiadal o doručenie jedného listu pre rodinu v Kuklove. Navyše ho vyzval „*aby si zaplatil svoju národnú daň a aby sa pripojil do práce za oslobodenie Slovenska.*“¹⁹ V tomto výroku možno vidieť prvý dôkaz o prejavenom úsilí, získať O. Vítkovského pre spoluprácu so SRO.

Vítkovský, keďže bol mladý a navyše sa v zahraničí cítil veľmi opustený, bol rád že si našiel priateľov. Spočiatku si zrejme asi neuvedomoval, do čoho sa púšťa.

Činnosť O. Vítkovského pre Slovenský revolučný odboj

Koncom februára 1947 odcestoval Vítkovský z Regensburgu cez Passau do Heidmühle a odtiaľ peši prekročil štátne hranice Československej republiky a išiel až do Lenory a odtiaľ do Bratislavy, kde navštívil Dr. Pavla Žigu. Odovzdal mu list od Jankoviča a informoval ho o živote Dr. Jankoviča v zahraničí. Dohodli sa, že pred návratom do zahraničia, sa u neho zastaví ešte raz a prevezme odpoveď na doručený list. Jedna úloha bola splnená. V tomto období Vítkovský pravdepodobne nemal ani tušenie o tom, že pre svoju činnosť bude odsúdený. Druhým cieľom jeho cesty bola návšteva u Broskovej, ktorá bola sestrou Kanabovej. Z Bratislavy odišiel do Dolného Kubína a tu Broskovú vyhľadal. Odovzdal jej list, v ktorom ju Kanabová žiadala o materiálnu pomoc. Po vybavení tejto záležitosti sa vrátil späť do Bratislavy a opäť navštívil Dr. P. Žigu. Toto bola už jeho druhá návšteva a ešte nie posledná. Počas pobytu na Slovensku, ho navštívil viackrát. Poväčšine viedli rozhovor o tom, ako žije slovenská emigrácia v Rakúsku. Rozprávali sa aj o sporoch medzi Ďurčanským a Sidorom. Dr. Žigo mu pri jednom rozhovore spomenul, že zo zahraničia, konkrétne z Rakúska, ho navštevuje ešte jedná osoba. Tento muž na Slovensko prichádzal pod menom doktor Borský. V skutočnosti však išlo o majora Alexandra Matúša. Vítkovský sa s nim pri jednej zo svojich návštev u Žigu aj stretol, ale ako povedal „...*on sa vtedy nášho rozhovoru o sporoch medzi slovenskou emigráciou nezúčastňoval.*“²⁰

19 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f. č. 1., 576.

20 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 fasc. č. 1., 577.

Počas pobytu na Slovensku sa v byte P. Žigu stretol s Bačkorom, ktorý ho požiadal o prevedenie cez hranice. Na ničom sa však nedohodli, pretože Vítkovský mu nemohol zaručiť bezpečný prechod. Z výpovede O. Vítkovského nie je jasné, že či sa s ním spomínaný Bačkor naozaj stretol a požiadal ho pomoc, alebo išlo len o vymyslenú konštrukciu, ktorá mu mala prihoršiť.

Cestou, ktorou prišiel do Československa sa vrátil späť do Bavorska. Veľkonočné sviatky strávil, podobne ako vianočné, v Regensburgu s rodinou Kanabových a ich priateľmi. Svojou cestou na Slovensko a kladným vybavením korešpondencie, si získal dôveru nielen u Kanabových, ale predovšetkým u Ladislava Jankoviča, Dr. Pauča a Alexandra Matúša.²¹

V polovici augusta 1947 príslušníci Štátnej bezpečnosti zadržali a uväznili kuriéra SRO Rudolfa Komanderu, ktorého si vyhliadli ako korunného svedka v procese proti Bugárovi a Kempnému. SRO potreboval nového kuriéra, ktorému by mohli plne dôverovať. Vítkovský sa stal tým, ktorý podľa nich preukázal dostatočnú dôveryhodnosť. Vedúci predstavitelia zahraničnej slovenskej emigrácie ho postupne zasvätili do svojej činnosti a oboznámili ho so svojimi zámermi. Navrhli mu spoluprácu a mladý a nerozvážny Vítkovský sa podujal nadväzovať spojenia s domovom. Takto sa stal členom SRO a začala sa pre neho nová etapa. Prijal riskantné poverenie kuriéra a niekoľkokrát s poverením Matúša a jeho spolupracovníkov pricestoval na Slovensko. Veľkým lákadlom bolo pre neho to, že Matúš mu sľúbil pomoc pri financovaní jeho štúdií v zahraničí. Nakoniec sa mu podarilo

21 A. Matúš (pôvodne Mátyus) sa narodil 27. mája 1914 vo Vrútkach. V roku 1933 dobrovoľne nastúpil vojenskú prezenčnú službu a absolvoval Vojenskú akadémiu v Hraniciach. 1. augusta 1937 bol menovaný poručíkom pechoty. V roku 1938 absolvoval kurz pre dôstojníkov pozorovateľov zbraní. Krátko po vzniku Slovenského štátu bol priradený do skupiny dôstojníkov letectva a neskôr menovaný poľným pozorovateľom letectva. V rokoch 1942 – 1944 absolvoval vysokú vojenskú školu v skupine dôstojníkov generálneho štábu. Po jej absolvovaní bol pridelený na veliteľstvo vzdušných zbraní a po jeho zrušení bol menovaný prednostom 2. (spravodajského) oddelenia MNO. V roku 1945 utiekol do Rakúska a zdržiaval sa vo francúzskej okupačnej zóne, kde nadviazal kontakt s francúzskou spravodajskou službou. V prvých rokoch emigrácie pôsobil ako vojensko-spravodajský činiteľ Slovenského revolučného odboja. Neskôr sa vysťahoval do Francúzska, kde získal štátne občianstvo. Tu aj donedávna žil. (Za uvedené informácie vďačím Borisovi Súdnemu).

zmaturovať na ukrajinskom reálnom gymnázium v Aschaffenburgu v Bavorsku.

Z množstva zápisníc je preukázané, že v priebehu roka 1947 Vítkovský ešte niekoľkokrát pricestoval do Bratislavy a navštívil, okrem iných, Dr. P. Žigu. Pováčšie išlo o to, že mu priniesol list od predstaviteľov zahraničnej slovenskej emigrácie. Niekedy mu odovzdával výtlačky *Slobodného Slovenska* a *Slovenských novín*, ktoré vychádzali v Amerike a informovali o tom, ako sa západný svet pozerá na krajiny sovietskeho bloku a pomery, ktoré tu zavládli. On od P. Žigu preberal výstrižky z novín československej dennej tlače, rôzne brožúrky a politické hlásenia. Raz mu Dr. Žigo odovzdal uzavretú obálku, ktorá bola určená pre majora Matúša. „*Boli v nej dve občianske legitimácie a niekoľko formulárov rodných alebo domovských listov - bianko.*“²² Veci, ktoré na Slovensku preberal, po svojom návrate do Rakúska odovzdal majorovi Matúšovi alebo Dr. Ladislavovi Jankovičovi.

Okrem toho, že navštevoval odporúčané osoby, nadväzoval aj osobné styky so svojimi rodinnými príslušníkmi a priateľmi. Existuje zápisnica o výpovedi najmladšieho brata Otakara Vítkovského, s ktorým sa niekoľkokrát stretol. Výpoveď bola priložená ako dôkazový materiál, že viackrát po sebe ilegálne prekročil československo-rakúske hranice.

Počas potuliek po slovenských mestách sa Vítkovskému darilo uniknúť pozornosti príslušníkov československých bezpečnostných a spravodajských orgánov. Maskoval sa tak, že niekedy aj jeho známi mali problém ho spoznať. Navyše bol veľmi opatrný a dával si pozor. „*V apríli 1947 prišiel Vítkovský za mnou na byt a hneď po jeho príchode som spozorovala, že je celkom zmenený, t. j. že predtým nenosieval okuliare a fúzky a pri tomto príchode už mal aj nový chrup zubov. Ja som sa ho hneď spýtala, že prečo sa tak maskýruje. On mi nato odpovedal, že to musí robiť, lebo to ide s vývinom doby.*“²³

Charakter Vítkovského stykov a stretnutí na Slovensku bol rôzny. U niektorých chcel iba prenocovať, s inými viedol rozhovor o všeobecných politických pomeroch a ďalších sa pokúšal získať pre spoluprácu so zahraničím. Postupne sa mu podarilo nadviazať spojenie s osobami, ktoré boli ochotné poskytovať mu požiadané informácie. On

22 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č.l. 578.

23 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. l. 1025, Zápisnica o výpovedi Margity Ditrichovej.

ich potom odovzdával majorovi Matúšovi alebo Ladislavovi Jankovičovi. Časom si vytvoril systém, podľa ktorého sa s príslušnými spolupracovníkmi kontaktoval. Využíval na to rôzne heslá, vyvesené znamenia, ktoré sa menili podľa príslušného mesiaca. Často používal jedno poznávacie znamenie. V prípade, že išiel za nejakou osobou po prvýkrát, vypýtal si od nej svätý obrázok alebo fotografiu blízkych. Takto by sa inokedy preukázal buď on, ak by bol zamaskovaný na nespoznanie, alebo niekto iní ak by ho musel namiesto seba poslať.

Mnohé z informácii, ktoré sa Vítkovský pokúšal pre SRO získať, boli predmetom štátneho tajomstva a to nielen vo vtedajšom Československu, ale aj v ostatných štátoch s demokratickým zriadením. Vo svojej napr. výpovedi uviedol, že pre SRO sa usiloval získať informácie o „... kapacite železničnej stanice v Čiernej pri Čope, správy o stavbe druhej koľaje na trati Bratislava – Žilina – Košice, počte strojového parku vo výhrevňách ČSD, dodatku k cestovnému poriadku D – I – III, dôverných výnosoch poverenctva financií, výnos o zrušení a zlúčení finančnej stráže a Zboru národnej bezpečnosti, telefónny zoznam poverenctva financií, zoznam osôb prepustených z poverenctva financií pri očiste, rozpočet poverenctva financií, organizácia poverenctva vnútra 3 odboru, dislokácia Zboru národnej bezpečnosti a mená veliteľov, dôverné rozkazy bývalého hlavného veliteľstva Zboru národnej bezpečnosti v Bratislave, počet zaistených osôb pre politické delikty a miesto ich zaistenia, ... početný stav milície, mená veliteľov milície, miesta kde má milícia uskladnené zbrane, ... náklad jednotlivých časopisov vychádzajúcich na Slovensku, správy o armáde, mená dôstojníkov a funkcie dôstojníkov československej armády...“²⁴

Zdá sa však, že formulácia tejto časti bola Vítkovskému predložená. Od neho sa požadovalo len to, aby ju podpísal. Je pravdou, že vo svojej výpovedi pred príslušníkmi ŠtB uviedol mená osôb, ktoré pracovali v štátnych úradoch a mohli mu horeuvedené informácie poskytnúť, ale na hlavnom pojednávaní stretnutie s niektorými osobami poprel. Tvrdil, že si na ne nepamätá. Na druhej strane je možné aj to, že sa snažil týchto ľudí kryť. Ja sa však domnievam, že išlo formuláciu, ktorá mala Vítkovského usvedčiť z vyzvedačstva. To sa nakoniec aj stalo. Na základe uvedených skutočností, bol obvinený z vyzvedania štátneho

24 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/1950 c, č. 1., neudané.

tajomstva. V obžalobe sa uvádza: „...Väčšina týchto správ mala byť použitá západnými imperialistami proti Československej republike v prípade vojnového konfliktu.“²⁵

O. Vítkovský vykonal na Slovensko, s poverením Alexandra Matúša, spolu deväť ciest, z ktorých sa vrátil späť. Prvých päť ciest vykonal v priebehu roku 1947 z Bavorska. Potom sa presťahoval do Rakúska a odtiaľ vykonal ďalšie štyri cesty. Postupne si začal uvedomovať, že príchody na Slovensko sa pre neho stávajú čoraz viac nebezpečnejšími a snažil sa im vyhýbať. Uvedomoval si však svoju finančnú závislosť na Matúšovi. Keby činnosť pre SRO ukončil, zostal by nielen bez finančných prostriedkov, ale nemohol by sa vrátiť ani späť do ČSR, pretože tam bol na neho vydaný zatykač. Matúš bol jeho zárukou, že bude mať peniaze aspoň na živobytie. Spočiatku mu dával 600 šilingov na mesiac, plus financie na výdavky spojené s činnosťou pre SRO, neskôr to bolo až 1000 šilingov mesačne. Na akcie, ktoré podnikal do Československa dostával osobitné peniaze v československej mene.²⁶

Povedal, že nemal inú možnosť a tak „... plával som s prúdom ...“²⁷ Keďže sa mu činnosť pre SRO nepodarilo ukončiť, snažil sa svoje cesty aspoň obmedzovať. O tom, že sa mu to celkom darilo svedčí aj fakt, že kým v priebehu roku 1947 podnikol na Slovensko až päť ciest, v nasledujúcich dvoch rokoch, 1948 a 1949, ich bolo dohromady len päť. Posledná sa mu však stala osudnou. Vrátiť sa späť do Rakúska sa mu už nepodarilo. To však už predbiehame udalosti. Predtým, ako bol pri prechode hraníc zadržaný, dostal od Matúša úlohu, ktorá mala asi najväčší význam zo všetkých, ktoré dovtedy dostal a v prevažnej miere aj splnil.

V polovici roku 1949 sa Vítkovský stretol s Matúšom v Innsbrucku. Ten ho oboznámil so svojim zámerom umiestniť na Slovensku tri rádiovysielacie stanice, ktoré by sa v prípade vypuknutia vojny mohli použiť. Chceli mať istotu, že ani v takejto situácii nestratia so Slovenskom spojenie. Matúš ho požiadal, aby vycestoval na Slovensko a našiel dôveryhodných ľudí, u ktorých by vysielacky umiestnili. Úlohou Vítkovského bolo na Slovensku pripraviť vhodné podmienky. Po tom, ako by sa mu to podarilo, mu chcel Matúš predstaviť troch telegrafistov,

25 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/1950 c, č. I., neudané.

26 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 g, č. I., neudané.

27 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/ 50 f, č. I., 636.

ktorí by s jeho pomocou a kontaktmi, rádiovysielačky na Slovensko preniesli a „spojazdnilí“. Mali tiež zaučiť ľudí, ktorí by ich v prípade potreby obsluhovali. Do činnosti mali byť uvedené len v najkrajnejšom prípade a to vtedy, ak by sa spojenie so Slovenskom viac nedalo udržiavať prostredníctvom kuriérov.

Vítkovský vycestoval na Slovensko a navštívil niekoľko svojich známych. Informoval sa, či nepoznajú niekoho, kto by rádiovysielačky vedel obsluhovať a bol by ochotný spolupracovať so zahraničím. Po svojom návrate do Rakúska sa opäť stretol s Matúšom a výsledok svojej cesty mu zreferoval. Jedna vysielacia sa mala umiestniť prostredníctvom Ladislava Karabu, ktorý dostal krycie meno „KROCAN“. Druhá mala byť uschovaná s pomocou Justína Pauličku. Jeho krycie meno bolo „JUPKA“. Tretiu mal osobne umiestniť telegrafista, ktorý ju na Slovensko prinesie. Mala byť umiestnená vo Vrútkach.

Spolupráca s J. Pauličkom, V. Turancom a L. Karabom

Vzhľadom na privysoký počet osôb, ktoré boli obvinené zo spolupráce s O. Vítkovským nie je možné, aby som všetkých uviedla a opísala spôsob, akým boli do protištátnej činnosti zapojení. Mnohí, ktorí boli do skupiny zaradení, Vítkovského nikdy v živote nevideli a ani netušili o jeho existencii. Uvádzam teda iba tých, ktorí dostali tie najvyššie tresty odňatia slobody. Išlo o osoby, ktoré s ním spolupracovali na splnení poslednej úlohy, teda pri pokuse o umiestnenie vysielacích staníc. Justína Pauličku²⁸ na spoluprácu získal ešte v roku 1947. Jeho pričinením sa zoznámil aj s Ladislavom Karabom a Viliamom Turancom, ktorých neskôr tiež zapojil do svojej činnosti. Úlohou J. Pauličku bolo dodávať informácii o priebehu dvojročného plánu, o verejnej mienke na proces s Dr. Tisom a podobne.

Z hľadiska dôveryhodnosti materiálov, s ktorými som pracovala, sa javí osoba Justína Pauličku veľmi zaujímavá. Výpoveď, ktorú urobil pred príslušníkmi ŠtB poprel. Až po priamej konfrontácii s obvineným Vítkovským sa Paulička k niektorým skutkom priznal. Na druhej strane však Vítkovský na súde svoju výpoveď, pokiaľ išlo Pauličku, do značnej miery pozmenil, najmä čo sa týka tajných rozkazov ZNB a tvrdil, že pred príslušníkmi ŠtB tak o ňom hovoril z ľahkovážnosti. Nie je jasné,

28 Narodil sa 19. mája 1925 v Nadliciach. Pracoval ako technický úradník.

čo je pravdou. Myslím si, že Vítkovský sa Pauličkovi snažil pomôcť. Nie je však celkom jasné, prečo práve jemu.

S Viliamom Turancom²⁹ sa Vítkovský prvýkrát stretol v septembri 1948 v Topoľčanoch. Predstavil sa mu vtedy ako spolupracovník Alexandra Matúša a informoval ho o živote a práci v zahraničí. V priebehu rozhovorov debatovali aj o možnosti spolupráce s Matúšom, o ktorú Turanec prejavil záujem. „*Povedal mi, že sa pozná s nejakým činiteľom OBZ a s nejakým dôstojníkom ZNB.*“³⁰ Na otázku, či by od nich mohol pre Matúša získavať správy, vtedy Turanec neodpovedal. Druhýkrát sa s ním skontaktoval v apríli 1949. Navštívil ho na jeho byte v Bratislave. Rozprávali sa o možnostiach spolupráce s Matúšom a dohodli sa na tom, že sa bude špecializovať na získavanie správ z oblasti OBZ (Vojenské obranné spravodajstvo – pozn. aut.).

Okrem toho sa Vítkovský u Turanca informoval, či nemá možnosť umiestniť u niekoho jednu rádiovysielačiu stanicu. Jeho odpoveď bola síce záporná, ale ponúkol sa, že jednu vysielačku by na istú dobu mohol prevziať a uschovať on sám. V prípade potreby by k nej však Matúš musel zaobstarať obsluhu. Tretíkrát sa stretli v auguste 1949 v Piešťanoch. Vtedy mu Turanec oznámil, že svoju činnosť ešte nezačal, a že ďalšiu spoluprácu s Matúšom považuje za zbytočnú. Odôvodňoval to tým, že „... *k vojne medzi východom a západom nedôjde* ...“³¹ Podľa všetkého sa obával odhalenia a mal strach, aby sa pre režim nestal podozrivým. Nakoniec však tomu neunikol ani on.

29 Narodil sa 6. novembra 1916 v Sučanoch. Bol známy svojim silným národným a ľudáckym presvedčením. Podľa posudku miestnej žandárskej stanice v Sučanoch z 3. 2. 1940 sa hlásil „*vždy a otvorene už pred 14. marcom k autonomistickému hnutiu a HSLS a svoje presvedčenie dával aj verejne najavo*“, ba celá jeho rodina bola národne uvedomelá a patrila „*medzi nekompromisné autonomistické rodiny*“. (Vojenský historický archív Trnava, fond 55, 55-43-2. Politicky činným však nebol. Neskôr sa stal aktívnym dôstojníkom slovenskej a potom aj československej armády. V období slovenského štátu bol spravodajským dôstojníkom na MNO a tam sa zoznámil aj s A. Matúšom. Z armády bol na vlastnú žiadosť prepustený v roku 1947, v hodnosti kapitána.

30 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f. č. 1., 623.

31 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f. č. 1., 626.

S Ladislavom Karabom³² sa prvýkrát stretli v septembri 1948. Počas rozhovoru, ktorý viedli, mu Karaba spomenul, že študoval na vojenskej reálke a prejavil záujem odcestovať do zahraničia. Vítkovský ho vyzval, aby sa skontaktoval so svojimi priateľmi, s ktorými študoval a sondoval u nich možnosť odchodu do zahraničia, kde by boli používaní na kuriérske a podobné služby pre Slovenský revolučný odboj. Požiadal ho tiež o to, aby sa pokúsil zaobstarať mu bianko občianske legitimácie a pracovné preukazy. Druhýkrát ho Vítkovský vyhľadal v apríli 1949. Od Karabu prevzal bianko preukazy, ktoré po príchode do Rakúska odovzdal Matúšovi. Vtedy sa ho tiež opýtal, či nemá známeho s technickými predpokladmi, u ktorého by sa mohla umiestniť rádiovysielačnica, ktorú by tento v prípade potreby, podľa neskorších inštrukcií, aj obsluhoval. Rozprávali sa tiež o možnosti dodávania fotokópií úradných rozkazov a dôvernej korešpondencie ZNB, kvôli čomu by Karaba obdržal zo zahraničia špeciálny fotografický aparát.

Karaba prevzal niekoľko úloh, ktoré mal splniť. V tomto čase to bolo čoraz nebezpečnejšie a preto si s Vítkovským dohodli na určité veci krycie mená. Vo výpovedi ich Vítkovský uviedol takto: „*Povedal som mu, že moje krycie meno je František, jeho krycie meno Krocan, reálkari budú „čistokrvné zajace“, nerealkári „zajace“, dodávateľ fotokópií „známkar“, fotokópie „známky“, fotografický aparát „okuliare“, rádiovysielačnica „holiaci prístroj“ a obsluhovač rádiovysielačnice „holič“.*“³³ Je pravdepodobné, že v prípade krycích mien ide o pravdivú informáciu, pretože výpoveď Karabu je v tejto časti s výpoveďou Vítkovského takmer identická.

Pred odchodom Karaba prisľúbil, že pre obsluhovanie stanice sa pokúsi získať jedného svojho známeho, ktorý je elektrikárom, alebo jedného známeho maturanta v Bratislave.

Tretí a poslednýkrát Vítkovský navštívil Karabu v auguste 1949. Tentoraz neprišiel sám. Bol s nim jeden odborník, rádiotelegrafista, ktorý so sebou priniesol aj rádiovysielačnicu, ktorú chcel umiestniť u niektorého z Karabových známych. Karaba prevzal rádiovysielačnicu

32 Narodil sa 28. júna 1926 v Drahovciach. Jeho otec bol veľkoobchodníkom s liehovinami v Piešťanoch. Tento podnik im bol v roku 1948 znárodnený. V roku 1946 bol odsúdený pre rozširovanie letákov, ktoré oslavovali Dr. Tisa.

33 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. 1., 628.

stanicu s tým, že ju zatiaľ uschová u seba a podľa okolností odovzdá osobe, ktorú vyhládne pre jej obsluhu. Vysielacia stanica mala byť uvedená do prevádzky v prípade, že Matúš by nemohol udržiavať so Slovenskom živý kontakt a to hlavne v prípade ozbrojeného konfliktu medzi USA a Sovietskym zväzom.

Posledná služba pre Slovenský revolučný odboj

Pre Vítkovského sa osudovou stala jeho desiata cesta na Slovensku. Už dlhší čas si uvedomoval nebezpečenstvo, ktoré mu hrozí. Táto cesta mala byť jeho poslednou. Určite si však nepredstavoval, že sa skončí tak, ako sa napokon skončila.

Jeho úloha sa teraz líšila od tých, ktoré vykonával dovtedy. Najčastejšie prechádzal hranice sám. Teraz mal cez hranice prepraviť troch telegrafistov, z ktorých každý mal so sebou kufor, v ktorom bola rádiovysielačka. Vítkovský uviedol len krstné mená telegrafistov. Nie je preto celkom jasné, či ide o skutočné alebo len o krycie mená. Pravdepodobnejšia je druhá možnosť.

Previesť cez hranice troch naraz by bolo pre všetkých veľmi nebezpečné. To si uvedomoval nielen Vítkovský, ale aj sám Alexander Matúš. Preto sa dohodorili tak, že „PALKA“, ktorý bol najdôležitejší, prevedie cez hranice Vítkovský osobne a zvyšným dvom („TOMÁŠ“ a „ANTON“) mal sprostredkovať pašerákov, ktorí by ich na Slovensko previedli. „PALKO“ bol tak cenným preto, že Matúš s ním mal ďalšie plány. Po umiestnení rádiovysielačích staníc na Slovensku, si ho chcel ponechať pri sebe a poveriť ho vedením vysielania so Slovenskom.

Následkom finančných ťažkostí sa však Vítkovský rozhodol, že „TOMÁŠ“ a „PALKA“ prevedie on sám a naraz. Uviedol: „*Vtedy sme boli všetci traja ozbrojení pištoľami ...*“³⁴ Od Matúša mali príkaz, aby sa za žiadnych okolností nenechali chytiť. Tie zbrane im mali poslúžiť na obranu. Vítkovský uviedol, že „TOMÁŠ“ a „PALKA“ požiadal, aby nezačali strieľať sami od seba, ale len v takom prípade, že tak urobí on. Ani v tomto prípade nie je celkom isté, či Vítkovský skutočne priznal, že boli ozbrojení, alebo ide len o konštrukciu, ktorú do jeho výpovede

34 ODZK pri MS SR, Administratívna výpoveď Otakara Vítkovského pred príslušníkmi ŠtB, s. 222.

zakomponovali vyšetrovatelia. Je skôr málo pravdepodobné, že by sa sám od seba priznal k tomu, že bol nelegálne ozbrojený.

Hranice prekročili bez ťažkostí. Po ich prechode sa v Československu stretli s tretím telegrafistom „ANTONOM“. Úlohou Vítkovského bolo dať ho do spojenia s „JUPKOM“ t. j. s Pauličkom, pomocou ktorého mal „ANTON“ umiestniť svoju vysielačiu stanicu. Vítkovský sa mal stretnúť s osobou, ktorá mala vysielačku prevziať a posúdiť jeho dôveryhodnosť.

Druhú vysielačku mal umiestniť „TOMÁŠ“ prostredníctvom „KROCANA“, t. j. Karabu. O tretieho telegrafistu „PALKA“ sa starať nemusel. Tento mal navštíviť jedného svojho kolegu vo Vrútkach, ktorému chcel vysielačiu stanicu odovzdať. Okrem toho mal na Slovensku navštíviť viacerých svojich bývalých kolegov, bývalých spojárov, s ktorými mal prehovoriť o možnostiach umiestniť u nich ďalšie rádiovysielačie stanice.³⁵

Úlohy, ktoré mali splniť, sa im v podstate podarilo vybaviť. Vysielačky sa im podarilo uschovať u vyhliadnutých ľudí. Zdalo sa, že všetko prebehlo podľa plánu. Chceli sa preto vrátiť späť do Rakúska. Pri prechode hraníc však boli spozorovaní príslušníkmi ZNB. Pokúsili sa o útek, pri ktorom bol Vítkovský postrelený.

Zadržanie Otakara Vítkovského a príprava procesu

Pred odchodom na Slovensko prevzal Vítkovský od Matúša 6 sklenených tubičiek chemických kryštálikov a tri špeciálne ceruzy na podávanie správ, ktoré mal podľa potreby odovzdať jeho tamojším spolupracovníkom. Údajne mu tiež odovzdal zbraň a prikázal „...aby sa v Československu za žiadnych okolností nenechal bezpečnostnými orgánmi zadržať.“³⁶ Väčšinu zo spomenutých predmetov mal Vítkovský v čase zadržania príslušníkmi ZNB pri sebe. Tieto boli proti nemu použité ako dôkazový materiál. Pištoľ, ktorú mal mať, na svoju obranu nepoužil a pri zadržaní ju pri sebe nemal. Uviedol, že ju odhodil. Nie je jasné, či ju niekedy vôbec mal a či nešlo len o výmysel, ktorý mu mal prihoršiť. Zbraň sa nenašla ani v okolí jeho zadržania.

Desiaty pokus o prekročenie hraníc bol tak po prvýkrát neúspešný. Neexistujú záznamy o tom, či ho príslušníkom ŠtB niekto udal, alebo šlo

35 Tamže, s. 216-230.

36 ODZK pri MS SR, Výpoveď Otakara Vítkovského pred príslušníkmi ŠtB, s. 218.

len o náhodu. „Dňa 16. novembra 1949 o 19.05 hod. bol zatknutý Otakar Vítkovský. Bol zadržaný v katastri obce Hranice – Čechy. O 19.15 hod. prevzatý vo väznici do cely číslo 19“, hovorí strohý záznam.³⁷ Po zadržaní zrealizovala Štátna bezpečnosť akciu, ktorá niesla názov „Anička“. Bola zostavená protištátna skupina na čele s O. Vítkovským. V procese bolo obžalovaných 94 osôb, z čoho 74 bolo aj odsúdených.

Ako bolo vyššie povedané, pri pokuse o prechod československo-rakúskych hraníc bol Vítkovský postrelený. V tom momente si zrejme uvedomil, čo ho čaká: „... Keď som ešte postrelený ležal na zemi a pristúpil ku mne jeden príslušník Zboru národnej bezpečnosti, som tohto požiadal, aby ma zastrelil celkom.“³⁸ Toto sa však nestalo. Bolo by to príliš jednoduché. Pre komunistov bolo dôležité zostaviť protištátnu skupinu a zrejme v tom čase už bolo rozhodnuté, že O. Vítkovský bude kľúčovou postavou v skupine.

Po dvoch hodinách bol prevezený do nemocnice v Znojme, kde sa opäť pokúšal o samovraždu. Uvedomoval si, že teraz mu už nemôže nikto pomôcť. Jediné východisko videl pravdepodobne v tom, že si prizná chybu a začne s príslušníkmi ŠtB spolupracovať. Jedine tak si možno vysvetliť zmenu v jeho správaní. Snažil sa zachrániť si „aspoň“ život.

Súbežne s tým sa začala príprava procesu, ktorý čo do počtu odsúdených možno zaradiť medzi tie najväčšie. Mnoho ľudí, ktorí boli v procese súdení, boli obeťami. Zostali poznačení na celý zvyšok života a nielen oni, ale aj ich rodiny. Navyše, nedá sa povedať, že by sa do procesu dostali vlastným pričinením. V dobe, v ktorej žili, mnohí ani netušili, že by mohli vykonávať protištátnu činnosť aj takým spôsobom, že poskytnú nocľah známemu svojho dieťaťa alebo manžela. Pre komunistický režim bolo príznačné, že ľudia nevedeli, čo môžu a čo nie. Zákonmi sa riadiť nemohli, pretože ani tie im nezaručovali potrebnú ochranu. Často práve oni boli nástrojom perzekúcie a násillia. Komunisti prijímali zákony, ktoré vyhovovali im a ospravedlňovali ich „nezákonné“ a svojvoľné postupy.

37 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 g, Správa o zadržaní a zatknutí Otakara Vítkovského.

38 ODZK pri MS SR, Výpoveď Otakara Vítkovského pred príslušníkmi ŠtB, s. 230.

Príprava procesu s O. Vítkovským a spol.

V rokoch 1948 – 1953 bolo pred Štátny súd postavených mnoho skupín, obžalovaných a odsúdených za špionáž alebo za protištátnu a teroristickú činnosť. Nevyvrátiteľnou skutočnosťou je, že mnohé z nich vznikli z podnetu ŠtB, alebo že ŠtB do vznikajúcich skupín nasadila svojich agentov – provokatérov, ktorí činnosť skupiny ovplyvňovali alebo dokonca sami riadili. Tieto procesy, čo do počtu odsúdených, patria medzi najväčšie. Proces s O. Vítkovským a spol. je jasným dôkazom toho, že je to naozaj pravda.

Opustenie republiky sa v danom období považovalo za vážny trestný čin. Zaužívalo sa totiž presvedčenie, že osoba, ktorá utečie za hranice, je vždy podrobená výsluchu cudzej spravodajskej služby. Preto každý občan, ktorý sa pokúsil o ilegálny prechod hraníc, sa podľa režimu vedome dopúšťal trestného činu, ktorý sa spravidla klasifikoval ako velezrada. Pre Štátnu bezpečnosť sa úteky stali ľahko doložitelným prostriedkom k odhaľovaniu a výrobe nepriateľov.³⁹

V roku 1949 sa zvýšil počet politických procesov a súčasne prebiehali prípravy na ďalšie. Medzi procesy, ktorých príprava sa začala už v roku 1949, patrí aj proces s O. Vítkovským a spol. Tento proces nie je veľmi známy. Hádám preto, že bol utajený a nefigurovali v ňom verejne známe osobnosti.

Krátko po zadržaní O. Vítkovského sa začala prvotná fáza výroby procesu. Išlo o to, pripraviť efektívnu koncepciu, vybrať správnu skupinu obžalovaných a pripraviť ich na súdne konanie. Na scénu, s úlohou dosiahnuť priznanie, nastúpili vyšetrovatelia. Štátna bezpečnosť kládla obvineným za vinu, že vyvíjali protištátnu činnosť v službách zahraničnej slovenskej emigrácie. Vedúci skupiny bol obvinený, že od roku 1947 až do svojho zaistenia niekoľkokrát prišiel s konkrétnymi úlohami na Slovensko, kde do protištátnej spravodajskej činnosti zapojil, alebo sa pokúsil zapojiť tieto osoby: Ondreja Brázdu, pomocou ktorého rozširoval ním dovezenú ilegálnu tlač, Jána Michálíka, Dr. Pokorného, Dr. Alexeja Izakoviča, ktorý mu dodal Tisovu obhajobnú reč a správu o katolíckej cirkvi na Slovensku, Dr. Vojtecha Bošanyho, Ing. Ladislava Štoffku a jeho manželku Annu, Dr. Pavla Žigu, Gejzu Závackého, Margitu Dittrichovú, Ernesta Pelikána, ktorý ako zamestnanec ČSD mu

39 MORBACHER, Ľ. – PEKAROVIČ, T.: c. d., s. 473-480.

dal správu o strojnóm parku železníc, správu o rozmiestení výhrevní, správu o stavbe jednej trate a jednej prekladacej stanice, Ernesta Žitňana, Ing. Jozefa Hubu, od ktorého dostal správy o dvojročnom a päťročnom hospodárskom pláne, Petra Hiláriusa, Gustáva Hrabovca, Jána Jankoviča, škpt. Hanusa, Irmu Bartekovú, Jozefa Brustíka, Jaroslava Kýbla, Dr. Juraja Zátureckého, Vladimíra Dúbravického, Jozefa Lihotského, ktorý mu dodal opisy dôverných výnosov a tajné spisy povereníctva financií, Annu Zlahodovú, Dr. Emila Šaršúna, Jána Buca, Viliama Turanca, ktorý mu mal umožniť spojenie s OBZ a ZNB, Ladislava Karabu, ktorému odovzdal čiernu vysielačku a Michala Straku. Navyše bol obvinený z toho, že do zahraničia previedol a na činnosť SRO zapojil Ondreja Kubču, Františka Braniša a Ing. Jozefa Hubu.⁴⁰ V rozsudku Štátneho súdu bola činnosť obvineného Otakara Vítkovského týkajúca sa zapojenia jednotlivých obvinených do protištátnej siete, vedenej zo zahraničia majorom Alexandrom Matúšom, podrobne popísaná. Niektorí z obvinených boli do skupiny zaradení len kvôli tomu, že mu poskytli nocľah a neudali ho.⁴¹

Vítkovský podľa obžaloby získaval informácie hospodárskeho charakteru, napríklad o prekladisku v Čiernej nad Tisou, ďalej zbieral politicko-bezpečnostné informácie o strážení slovensko-rakúskej hranice a podobne. Išlo o informácie utajované aj v demokratických štátoch. Časť z nich, ako napríklad príčiny hospodárskych ťažkostí, však v demokratických štátoch neboli utajované až tak prísne.

Za zvlášť nebezpečný únik informácii považovala ožaloba tie, ktoré Vítkovskému odovzdal J. Lihotský, kancelársky pomocník na Povereníctve financií, a ktoré sa týkali dôverných výnosov a tajných spisov povereníctva. Na získavanie uvedených informácii mu Vítkovský zo zahraničia priniesol špeciálny fotografický aparát. Za prítiažujúcu okolnosť pri vymeriavaní trestu bral súd do úvahy aj to, že vedúci a niektorí ďalší členovia skupiny, v mesiacoch február až marec 1945, absolvovali kurz pre diverzantov⁴² v Sekuliach.

Podľa obžaloby, ako aj vlastného priznania Vítkovského, tento od konca roku 1947 až do zatknutia 16. novembra 1949 prešiel

40 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 c, č. 1., 2455.

41 Boli súdení za zločin neoznámenia trestného činu podľa § 35 ods. 2 zák. č. 231/1948 Zb.

42 Vyššia vodcovská škola Hlinkovej mládeže.

československo-rakúske hranice desaťkrát, pričom pri poslednom návrate bol zadržaný a vzatý do väzby. Vítkovský sa obhajoval tým, že na územie Slovenska prichádzal výlučne s poverením Alexandra Matúša. Tvrdil tiež, že netušil aký charakter majú informácie, ktoré pre neho získaval. Odmietol sa priznať k tomu, že na Slovensko chodil so zámerom vybudovať tu rozsiahlu spravodajskú špionážnu agentúru a že bol pre tento cieľ vyškolený. Svoju činnosť ospravedlňoval „*mladíckou nerozvážnosťou a politickou neznalosťou ...*“.⁴³ Príslušníkov ŠtB, ktorí vyšetrovanie viedli, sa mu o svojej nevine a neznalosti presvedčiť nepodarilo. V správe z vyšetrovania sa uvádza: „*Vítkovský sa nedoznal, že bol pre špionážne ciele vyškolený, avšak spôsoby, ktorými úkoly jemu dané splňoval, nezanechávajú žiadne pochybnosti, že nejde o naturalistu, teda o človeka s vrodennými schopnosťami pre špionáž. Snažil sa zoslabiť svoju iniciátorskú činnosť a snažil sa súd presvedčiť o tom, že vykonával len rozkazy Matúšove, že politike nerozumie, a že nevedel na aké účely jeho šéf, Matúš, správy potrebuje.*“⁴⁴

Vyšetrovatelia ho napriek tomu považovali za človeka mimoriadne bystrého a nadaného. Boli presvedčení o tom, že tieto svoje schopnosti zneužil, „*aby rozvracal ľudovodemokratické zriadenie republiky a maril budovateľské úsilie pracujúceho ľudu*“⁴⁵, a že v službách slovenskej emigrácie sa podieľal na príprave tretej svetovej vojny. Považovali ho za „*triedneho nepriateľa a ideového odporcu socialistického zriadenia*“.⁴⁶ Vítkovskému nakoniec nepomohlo ani to, že sa ku všetkému priznal. Ako uviedol, bez fyzického, či psychického nátlaku. Vystupuje do popredia otázka, či to je pravdou. Minimálne v prípade silnému psychickému nátlaku však o tom možno veľmi silne pochybovať.

Pri vyšetrovaní odpovedal na všetky otázky a postupne tak usvedčoval svojich spolupracovníkov. Vo výpovedi spomenul niekoľko stoviek mien a priezvisk ľudí, s ktorými sa údajne stretol. Vo väčšine prípadov dokonca uvádzal presné dátumy a miesta stretnutí. Podľa výpovede pred príslušníkmi ŠtB si pamätal aj heslá a tajné signály podľa, ktorých sa mal s jednotlivými svojimi spojками stretávať.

43 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 c, č. 1. neudané, Životopis ako príloha k žiadosti o milosť.

44 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 c, č. 1. neudané.

45 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 a, č. 1. neudané.

46 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 a, č. 1. neudané.

Na jednej strane sa bránil, že nevedel, na aký účel Matúš informácie potrebuje, na strane druhej sa bez nátlaku priznával k takým veciam, že mu muselo byť jasné, že ho postihne absolútny trest. Z tohto faktu plynie preto dojem, že príslušníci ŠtB Vítkovskému prisľúbili zmiernenie trestu v prípade, že sa ku všetkému prizná a prejaví ľútosť nad spáchanými trestnými činmi. Človek, ktorý je na pokraji smrti pristúpi k hocičomu, len aby si zachránil život. Navyše, keď ide o človeka mladého a plného chuti do života.

Vítkovský musel zvädzať veľmi ťažký vnútorný boj. Niekoľkokrát sa pokúsil o samovraždu. Pokúsil sa o otravu jedom a ešte v nemocnici držal hladovku. Keď sa to nepodarilo a bolo mu jasné, že mu nemôže pomôcť ani Matúš ani nikto iný, rozhodol sa pristúpiť na hru, ktorá mu bola ponúknutá. Postupne sa začal podpisovať na každú stránku výpovede, ktorú mu predložili. O tom, že on nebol autorom výpovede v plnom znení, svedčí fakt, že výpoveď na hlavnom pojednávaní sa v niektorých podstatných veciach líšila od tej, ktorú urobil pred príslušníkmi ŠtB. Najmä čo sa týka niektorých mien a stretnutí. Hoci pred príslušníkmi ŠtB spomínal mená bez problémov, na hlavnom pojednávaní si na niektoré z nich nemohol spomenúť. Súd to však odôvodnil po svojom a to tak, že sa snažil niektorým svojim spolupracovníkom pomôcť. „*Vo výpovedi obvineného Vítkovského pred súdom badať snahu uľahčiť osud spolu obvineným a to buď absolútnym popretím skutkov už v administratívnom konaní doznatými, alebo výroky, ktoré by bezpečné zistenie pravdy čo len čiastočne znemožňovali.*“⁴⁷ Ďalším argumentom bolo, že už uplynul dlhší čas od vtedy ako sa všetko udialo a preto si to nepamätá tak podrobne.

Po „spracovaní“ Vítkovského, nasledovala druhá fáza prípravy procesu. Bolo potrebné zhromaždiť dôkazový materiál. V jeho prípade ŠtB veľké problémy nemala. Dôkazom protištátnej činnosti bol už samotný fakt, že sa pokúšal o ilegálne prekročenie hraníc. Pri zadržaní mal pri sebe niekoľko vecí, ktoré sa použili na dokázanie jeho špiónážnej činnosti. Išlo o tieto veci: jedna všeobecná občianska legitimácia č. 39/1947 na meno Vladimír Ogurčák, ktorú dostal v septembri 1947 od Alexandra Matúša – bola falošná, jeden kontrolný pracovný lístok na meno Vladimír Ogurčák – falošný, jeden kontrolný pracovný lístok na meno Jozef Bartoš, jeden vreckový kalendár na rok 1949, tri knihy

47 ODZK pri MS SR, Výpoveď O: Vítkovského pred príslušníkmi ŠtB, s. 23.

v nemeckom jazyku vydané Dr. Ďurčanským, jeden priekleповý papier označený č. 8 so spravodajskými poznatkami písanými Vítkovským, jeden rodný list na meno Vladimír Ogurčák, ktorý dostal od Matúša v apríli 1948 – falošný, jednu brožúru s názvom „Funkcionář“, jednu brožúru s názvom „Odborář“, jeden časopis „Tvorba“, jednu adresu „Engel Apotheke“ a jednu tubu s lepidlom, ktorú používal na prenášanie správ.⁴⁸

Je málo pravdepodobné, že by všetky tieto veci nosil zo sebou. Je možné, že mu boli pri prevoze do nemocnice podstrčené a potom použité ako dôkazový materiál. Ďalším dôkazovým materiálom boli vysielacky, ktoré spolu s tromi telegrafistami preniesol cez československo-rakúske hranice a snažil sa ich s pomocou Karabu a Pauličku na Slovensku umiestniť. Mali byť použité v prípade vypuknutia vojny. Tieto sa podarilo príslušníkom ŠtB nájsť. Hlavným dôkazom však bolo Vítkovského priznanie – v duchu súdovej sovietskej teórie o priznaní ako „najvyššom dôkaze“.

Teraz už nič nebránilo tomu, aby bola podaná žaloba a stanovil sa termín súdneho konania. Prítomnosť svedkov a verejnosti bola nežiadúca, pretože by tak mohlo byť ohrozené „štátne tajomstvo“, ktoré bolo predmetom žaloby. Z rovnakého dôvodu sa nepristúpilo k medializovaniu prípadu.

Svedectvá sa predkladali v písomnej forme. ŠtB vypočula mnoho svedkov, ktorý pred prepustením museli podpísať vyhlásenie tohto znenia: „*Podpísaný prehlasujem, že po svojom prepustení na slobodu nebudem pred nikým rozprávať, prečo som bol zaistený a na aké okolnosti som bol po dobu svojho zaistenia vypočúvaný. Beriem na vedomie, že ak by som o týchto okolnostiach pred niekým niečo povedal, že budem braný na zodpovednosť v zmysle platných predpisov a že budem znovu zaistený ...*“⁴⁹

ŠtB sa tak poistila a dávala si veľký pozor, aby nedošlo k úniku informácii. Napriek spomenutým opatreniam sa stávalo, že prepustení porušili prehlásenie a rozprávali o svojom uväznení. Nato boli opäť uväznení a postupovalo sa proti nim oveľa prísnejšie.

48 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. 1., neudané.

49 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 f, č. 1., neudané.

Politický proces s O. Vítkovským a spol.

Na O. Vítkovského bola podaná žaloba za zločin vojenskej zrady (podľa § 6 č.1 zák. č. 50/23 Zb.), zločin velezrady (podľa § 1 ods. 1 písmeno c / ods. 2 zák. č. 231/48 Zb.) a zločin vyzvedačstva (podľa § 5 ods. 12 písmeno d / e zák. č. 231/48 Zb.). Termín hlavného pojednávania sa stanovil na 5. december 1950 o 8.30 do pojednávanej miestnosti – bývalá porotná sieň v Justičnom paláci. Na pojednávanie boli predvolaní všetci obvinení, ktorý sa toho času nachádzali vo väznici v Bratislave, s výnimkou Geju Závackého, ktorý bol v trestnici v Leopoldove. Ďalej boli predvolaní obhajcovia, ktorí sa delili na zvolených a na obhajcov ex offo (s menovacím dekrétom).⁵⁰ Na hlavnom pojednávaní zastupoval O. Vítkovského obhajca s menovacím dekrétom Dr. Čulen. Predvolaný bol jediný svedok, Viliam Polák. Obvyklou cestou sa prizvali vojenský znalci a upovedomení boli aj sudcovia z ľudu a štátna prokuratúra. Podľa stanovených predpisov mal byť jeden sudca z ľudu civilom, druhý členom ZNB a tretí z povolania justičného.

Hlavné pojednávanie sa začalo niečo vyše jedného roka po tom, čo bola na Vítkovského uvalená vyšetrovacía väzba. Z toho možno súdiť, že nič sa nenechávalo na náhodu. Všetko muselo byť veľmi podrobne pripravené, aby proces pôsobil presvedčivo. Obžaloba tak získala odôvodnenie, ak sa náhodou výpoveď pred ŠtB nezhodovala s výpoveďou obžalovaných pred súdom. Často používali ako argument to, že výpoveď pred súdom je menej presná, pretože od udalostí, kvôli ktorým prebiehalo súdne konanie, uplynul dlhší čas. Vzhľadom na početnosť skupiny nebolo možné, aby sa pojednávanie skončilo za niekoľko dní. Súd musel vypočuť všetkých 74 obžalovaných. Trvalo to presne 15 dní. Pojednávanie sa skončilo 20. decembra 1950.

Na hlavnom pojednávaní boli prítomní: Dr. Vojtech Gemeiner ako predseda senátu, Dr. Pavol Šimko, Mjr. Dr. Peter Mázik, sudca z povolania, Matej Župančič a ppor. ZNB Egon Rota ako sudcovia z ľudu, Dr. Anna Pojezná a Dr. Juraj Polák ako zapisovatelia a Dr. Rudolf Mozolányi ako prokurátor.⁵¹

Hlavné pojednanie sa konalo, ako už bolo spomenuté, s vylúčením verejnosti.

50 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 a, č. 1., 179-195.

51 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 a, č. 1., neudané.

Rozsudkom Štátneho súdu, oddelenie v Bratislave, zo dňa 20. decembra 1950, č. j. TS III 88/50, bol nakoniec Otakar Vítkovský odsúdený pre trestné činy vojenskej zrady, velezrady a vyzvedačstva podľa zák. č. 231/48 Zb. na trest smrti. Pri výmere trestu priznal súd obvinenému ako poľahčujúcu okolnosť to, že sa ku svojej činnosti priznal a že doteraz ešte nebol trestaný. Iné poľahčujúce okolnosti však súd nenašiel. Tieto neboli postačujúce na zmiernenie trestu. Vítkovský sa bránil predovšetkým tým, že „*konal v akomsi stave núdze*“⁵² a že za hranice ušiel zo strachu pred hrozbou ľudového súdu. Preto, že prežíval „*útrapy utečeneckého života*“⁵³ nechal sa zlákať do služieb majora Alexandra Matúša, stal sa na ňom finančne závislý a nemohol sa viac vymámiť spod jeho vplyvu. Jeho obrana bola pre súd bezpredmetná. O tom, že ako vedúci skupiny dostane najvyšší trest bolo podľa všetkého rozhodnuté dávno predtým, než sa začalo hlavné pojednávanie.

Proces, čo do počtu obžalovaných a odsúdených, patrí k jednému z najväčších v Československu. Ako už bolo vyššie spomenuté, bolo tu obžalovaných až 94 osôb. Časom však niektorých Štátny súd spod obžaloby na nich vznesenej oslobodil. Existovalo niekoľko dôvodov na vylúčenie spod obžaloby. Napríklad Dr. Pavol Žigo, ktorý bol obvinený pre zločin vojenskej zrady, sa síce ku skutkom, ktoré boli v obžalobe uvedené priznal, na svoju obranu však uviedol, že k trestnej činnosti, ktorá bola predmetom sporu, sa dobrovoľne priznal už pri vyšetrovaní v trestnej veci proti Rudolfovi Komanderovi a spol. K svojej činnosti sa priznal ešte pred odhalením činnosti O. Vítkovského, a síce 20. októbra 1947 pred vyšetrovajúcim sudcom Krajského súdu v Bratislave. Bol uznaný vinným zo zločinu vojenskej zrady podľa § 6 č. 2 zák. č. 50/23 a odsúdený na 12 rokov väzenia.⁵⁴ Štátny súd zobral na vedomie, že obžalovaný sa ku spolupráci s O. Vítkovským priznal napriek tomu, že v tomto smere na neho nebola podaná obžaloba a oslobodil ho spod obžaloby. Niektorí iní boli oslobodení pre nedostatok dôkazov.

Čo sa týka výšky trestov, v procese bol O. Vítkovský odsúdený na trest smrti, Ladislav Karaba, Viliam Turanec a Gustáv Janíček na doživotie. Zvyšných sedemdesiat obvinených bolo dohromady

52 ODZK pri MS SR, Rozsudok Štátneho súdu, s. 31.

53 Tamže, s. 31.

54 ODZK pri MS SR, Rozsudok Štátneho súdu vo veci Otakar Vítkovský a spol., s. 103.

odsúdených na 399 rokov a 5 mesiacov. Je zrejme, že v tomto prípade súd pri výške trestu nešetril. Išlo o ukážkové potrestanie.

10. februára 1951 podal O. Vítkovský proti rozsudku Štátneho súdu z 20. decembra 1950 odvolanie na najvyšší súd v Prahe. Odvolacie pojednávanie sa uskutočnilo 29. júna 1951. Rozsudkom číslo To II 133/51 sa rozsudok Štátneho súdu v plnom rozsahu potvrdil. Vítkovský sa ale nevzdával ani teraz a pokúšal sa dosiahnuť aspoň zmiernenie trestu. Ešte v ten istý deň, ako sa skončilo odvolacie pojednávanie v Prahe, prišla na Najvyšší súd žiadosť tohto znenia: „*Odsúdený, Otakar Vítkovský, úradník, vo väzbe Štátneho prokurátora v Bratislave, zastúpený obhajcom z úradnej moci JuDrem Bedřichem Randlem, advokátom v Prahe II., Gottwaldovo nábrežie 16, podáva žiadosť o zmiernenie trestu smrti cestou milosti k pánovi prezidentovi republiky.*“⁵⁵ Odpovede sa však nedočkal. Niekoľko žiadostí o zmiernenie trestu napísali aj jeho rodinní príslušníci.

Práve tu sa ukazovala vnútorná sila a presvedčenie jednotlivých odsúdencov. Niektorí sa zlomili, začali prejavovať ľútosť. K žiadosti o zmiernenie trestu pripojil O. Vítkovský aj vlastnoručne napísaný životopis. Na ilustráciu v akom duševnom rozpoložení musí byť človek, ktorý je tesne pred smrťou uvádzam aspoň ukončenie jeho „spovede“: „...*Obraciam sa na vás pán prezident a prosím, aby ste mi dali možnosť zmyť špinu, ktorú som uvalil na seba a celú svoju rodinu a pietne prosím o milosť. Práci česť!*“⁵⁶ Toto sú slová človeka, ktorý už vie, že mu nemôže nikto pomôcť, no napriek tomu sa chytá aj tej poslednej nádeje a všetko otvorene ľutuje. Je to prejav snahy zachrániť si holý život. Je len veľmi málo takých jedincov, ktorí sa nezlomia ani vtedy keď „pozerajú smrti priamo do očí“ a stoja si za svojim presvedčením. Ako dôkaz toho, že aj v tomto procese boli súdení ľudia, ktorí sa zlomiť nedali a stáli si pevne za svojim, uvádzam časť z výpovede Ladislava Karabu: „*Moju protištátnu činnosť som prevádzal preto, že nesúhlasím s terajším štátnym zriadením v Československej republike jednak preto, že som bol vychovaný v náboženskom duchu a tiež preto, že bol otcovi znárodný obchod v Piešťanoch...*“⁵⁷

55 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 c, č. 1. 2398.

56 Tamže, č. 1. 2460.

57 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 g, č. 1. 102.

Dátum popravu O. Vítkovského bol stanovený na 4. septembra 1951. Z tohto dňa existuje zápisnica, ktorá bola spísaná vo väznici v prítomnosti lekára Dr. Orvana, predsedu senátu Dr. Pavelku, zapisovateľky Vilémovej a duchovného, ktorého meno je neznáme. Jeho podpis sa nedá identifikovať. Spôsob popravu a pochovanie boli presne stanovené. Na hrobe mohol byť len kríž s dátumom narodenia a dátumom úmrtia. Vítkovský bol popravený v určený deň zavčasu ráno o 4.34.⁵⁸ Tak sa skončil život mladého človeka, ktorý chcel aspoň troškou prispieť k zlepšeniu pomerov vo vtedajšom Československu.

Záverečné zhodnotenie a porovnanie

Spoločným znakom všetkých procesov, ktoré sa realizovali v tzv. zakladateľskom období totalitného režimu bolo, že sa konali pred Štátnym súdom. Výroba procesu s Vítkovským patrí do druhej etapy, kedy sa na príprave procesov podieľali už aj sovietski poradcovia. Ako som však uviedla, nenašla som žiadnu zmienku o tom, že by sa zúčastnili na výrobe tohto procesu. Zrejme mu neprikladali taký veľký význam, alebo sa o tom jednoducho nezanechali písomné dôkazy. Určite sa však zaujímali o jeho výsledok.

Co sa týka štruktúry procesu, tá sa v podstate zhoduje so štruktúrou tých, ktoré boli oveľa známejšie. Na začiatku bolo zadržanie a uväznenie O. Vítkovského. Nepodarilo sa mi zistiť, či zaisteniu predchádzalo udanie. Je však viac než pravdepodobné, že tomu tak mohlo byť. Na základe výpovede Dr. Pavla Žigu, ktorý bol zaistený dva roky pred Vítkovským a potom súdený v procese s Komanderom a spol., už ŠtB vedela o existencii a činnosti O. Vítkovského. Aj keď treba zobrať do úvahy skutočnosť, že v tomto období bola jeho činnosť pre SRO len na začiatku.

Po zadržení nasledovalo vypočúvanie a zostavovanie skupiny. Aby sa obvinení nemohli dohodnúť na spoločnej výpovedi, nemohli byť v jednej cele. Videli sa len v tom prípade, že si ŠtB nevedela poradiť so zlomením vypočúvaného a bolo potrebné pristúpiť k priamej konfrontácii. Tak tomu bolo napr. v prípade Justína Pauličku, ktorý sa priznal až po tom, ako došlo k jeho konfrontácii s Vítkovským.

58 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 c, č. 1. 2514.

Pri dosahovaní svojho cieľa – priznanie obvineného – používala ŠtB zaužívané metódy. Mnohí sa priznali len priamo pod násilím. Na hlavnom pojednávaní niektorí z obvinených pozmenili svoje výpovede a odôvodňovali to tým, že na nich boli vynútené fyzickým násilím. Ako príklad uvádzam výrok Justína Pauličku: „...priznanie pred administratívnym úradom, bolo na mne vynútené bitkou...“⁵⁹, podobne aj Ladislav Karaba a mnohí ďalší svoju výpoveď zmenili a tvrdili, že nebola dobrovoľná a spontánna.

Pri príprave na proces sa vždy dbalo na to, aby členov skupiny niečo spájalo. Niečo, čo by im mohlo byť vyčítané. V prípade skúmanej skupiny boli mnohí obžalovaní pre svoje aktivity v čase „tzv. Slovenského štátu“. Pri vypočúvaniach bola veľmi častá otázka: „Čo ste doposiaľ robili po stránke politickej?“. Je jasné, že vyšetrovatelia mysleli na účasť v POHG alebo v inej inštitúcii ľudáckeho režimu. Boli súdení za spáchanie zločinu vojenskej zrady. To sa stávalo aj v iných prípadoch.

Je zrejmé, že o výške trestov sa rozhodlo mimo súdnej siene. Ešte pred začiatkom súdneho konania. 4. septembra 1951 bola vykonaná poprava, o ktorej nebol informovaný nik z rodinných príslušníkov či priateľov. Ešte po poprave, prichádzali do kancelárie prezidenta žiadosti o milosť, ktoré písali jeho rodičia a súrodenci. Vítkovský bol pochovaný podľa tajného rozkazu ministra národnej bezpečnosti číslo 164/1952 čl. 181 z 18. novembra 1952, hoci toto nariadenie vyšlo niekoľko mesiacov po jeho smrti. Aj to je len dôkazom toho, že v čase totalitného režimu nariadenia a zákony platili len podľa ľubovôle mocných.

Podľa spomínaného nariadenia, ktorého autorom bol minister Národnej bezpečnosti Karol Bacílek, mali všetci velitelia, ktorí mali prípad na starosti, popraveného po pitve previezť do krematória, kde malo byť telo spálené bez akejkoľvek účasti verejnosti, vrátane príbuzných. Odvoz mŕtvoly do krematória bolo potrebné pred verejnosťou utajiť. Podobne aj termín pohrebu musel byť absolútne utajený. Hrobár mal vykopať hrob bez toho, aby vedel meno pochovaného a doba uloženia urny do hrobu mu bola oznámená tesne pred pochovaním. Na hrobe mohol byť kríž, ale len s rokom narodenia a s rokom smrti. Meno na kríži byť nemohlo.

59 ŠABA, f. Štátny súd, k. TS III 88/50 g, č. 1., neudané.

Išlo o neľudský postup v plnom zmysle slova. Pritom sa nedotýkalo len odsúdených, ale aj ich rodinných príslušníkov, ktorí ešte dlhé roky, snáď až do konca života, pociťovali následky toho, že jeden z ich príbuzných bol popravený ako „špión“.

Autor:
Mgr. Petra POLŤÁKOVÁ
Botanická 3
Trnava

Posudzovateľ:
Mgr. Ivan A. PETRANSKÝ
Arcibiskupský archív
Trnava